

Samerna och staten

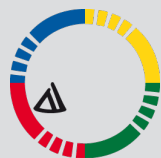
Första gången samerna nämns i skrift är år 98 e.Kr. då den romerska historieskrivaren Tacitus skriver om suioni (svear) och fenni (samer) långt upp i norr. Kolonisationen vid bottenhavskusten inleds på 1100-talet. På 1300-talet börjar svenska kungar hävda rätt till områden norr om Hälsingland. Nybyggen uppmuntras men kolonisationen tar inte fart förrän på 1600-talet. 1602 får samer välja representanter till bondeståndet i riksdagen. Samerna är i majoritet i tingsrätterna i lappmarkerna. Det blir ibland konflikter kring jakt och fiske mellan samer och nybyggare. Samer tvångskristnas. 1751 fastställs lappmarksgränsen för att skydda samernas marker. Det hjälper inte. 1867 fastställs odlingsgränsen för att skydda samer som lever på renskötsel, jakt och fiske. Den respekteras inte när malmfyndigheter ska utvinna. 1885 utses den första lappfogden i Jämtland. 1886 kommer den första renbeteslagen och samerna förlorar samtidigt äganderätten till sina marker. Staten bestämmer att riktiga samer är renskötare. Fler lappfogdar utses. 1913 genomförs nomadskolereformen, avsedd endast för renskötande samers barn. Nästan hela 1900-talet utmärks av splittring, assimilering, segregering och försvenskning. Samer tvångsflyttas. Gravar skändas i jakt på forskningsmaterial. Samer skallmäts och fotograferas nakna i rasbiologins namn. Rensköttande samer får inte bygga hus. Samisk-klingande efternamn byts mot svenska när renhjordar dör och arbete måste sökas på annat håll. Samiska blir ett skolämne först 1962. Både renskötande och icke-renskötande samer utsätts för övergrepp och diskriminering. Det finns viss forskning, men också luckor. En djupgående, övergripande sammanställning med vittnesmål saknas. Sveriges mörka historia behöver lyftas upp på bordet och kunskapen öka.

En ursäkt

1998 bad den dåvarande sameministern å regeringens vägnar samerna om ursäkt för hur staten behandlat dem genom historien. Den ursakten ledde aldrig till någon egentlig politisk kursändring.

Läs mer:

sametinget.se/sanningskommission

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Postadress: Box 90, 981 22 Kiruna

Telefon växel: 0980-780 30

Webbplats: www.sametinget.se

E-post: kansli@sametinget.se

Alla anställda nås på e-postadress:
fornamn.efternamn@sametinget.se

Information från

sametinget

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

Maj 2016

Varför behövs en samisk sanningskommission?

De övergrepp och den diskriminering som svenska staten har utsatt samer för och som fortfarande pågår på många plan, är ofta okänd för både beslutsfattare och allmänhet. Internationella organ som FN och Europarådet påtalar återkommande brister i hur Sverige respekterar samers rättigheter som urfolk och hur diskriminering påverkar samers situation. Diskrimineringsombudsmannen och Sametinget har pekat på behovet av en förändring och efterlyst åtgärder som tar avstånd från och bryter med det koloniala arvet och diskriminerande strukturer.

Vad kan en sanningskommission göra?

En sanningskommission kan sammanställa och beskriva övergrepp och oförrätter som ägt rum samt ge rekommendationer och förslag på åtgärder.

Den bör utreda den svenska statens övergrepp mot samer och samers mänskliga rättigheter samt komma med förslag på lämpliga åtgärder så att man kan komma till rätta med det historiska traumat och få till stånd en förändrad samepolitik. Utan en ordentlig genomlysning kan Sverige inte göra sig fri från gamla föreställningar om samer.

Vad är skillnaden mellan en vitbok och en sanningskommission?

En vitbok är oftast bara en beskrivning av vad som har hänt.

En sanningskommission behöver:

- ha ett oberoende mandat och
- kopplas till kompensatoriska och framåtsyftande åtgärder.

Ännu finns inget beslut om att en sanningskommission ska inrättas.

Diskrimineringsombudsmannen

DO är en statlig myndighet som ska arbeta mot diskriminering, för allas lika rättigheter och möjligheter. DO har genomfört en del projekt med fokus på samer.

2013-2016 bedrivs ett projekt mot diskrimineringen av samer som urfolk. Syftet är att synliggöra diskrimineringsperspektiv på situationen för samer, öka kunskapen och bidra till att urfolksrätten blir vägledande när beslut fattas och åtgärder vidtas som rör samer. DO arbetar tillsammans med samer och forskare med att sammanställa och utveckla kunskap. Projektet ska utmynna i en långsiktig strategi.

“Sverige behöver ta politiskt avstånd från kolonisering, diskriminering och övergrepp mot samer och ta ansvar för dagens situation.”

2015 gjorde Sametinget och DO ett gemensamt uttalande om att verka för att en samisk sanningskommission ska inrättas. Frågan är inte ny - den har väckts av samiska organisationer vid flera tillfällen. En sanningskommission kan vara ett arbetssätt för att åstadkomma verklig förändring på lång sikt.

Tidplan

Den 29 januari 2016 ägde ett möte rum med Sametingets styrelse, DO och representanter för samiska organisationer.

Diskussionspunkter var:

- Hur kan en sanningskommission bidra till förändring?
- Vilka samhällsområden bör belysas?
- Hur ta till vara internationella erfarenheter?
- Vilka bör få möjlighet att delta?
- Hur få till diskussioner i det samiska samhället?

1. **Plenum i Östersund i maj-juni 2016:** DO och styrelsen informerar och har dialog med sametingspartierna. Den samiska allmänheten är välkommen att delta. Möjlighet för partierna att träffa DO enskilt.
2. **Plenum i Skellefteå 4-6 oktober 2016:** Information om det aktuella läget. Möjlighet att träffa DO enskilt.
3. **25-26 oktober 2016:** Rundabords-samtal i Umeå med representanter från samiska riksorganisationer, keynote speakers och internationella gäster. Om sanningskommissionens roll i arbetet för mänskliga rättigheter. Arrangörer är Sametinget, DO och Vaartoe/Centrum för samisk forskning.
4. **27 oktober 2016:** Öppet seminarium i Umeå. Allmänheten välkommen!

Läs mer och följ arbetet:
sametinget.se/sanningskommission

Exempel att lära av

Hur andra sanningskommissioner arbetat kan ge inspiration till hur arbetet i Sverige skulle kunna genomföras. Här är några exempel.

Sannings- och försoningskommissionen i Sydafrika

År 1995 beslöt Sydafrikas parlament att tillsätta en sannings- och försoningskommission (TRC) med 17 ledamöter. TRC hade upp till 350 anställda och en budget på 18 miljoner dollar per år. Den var uppdelad på tre olika kommittéer: en som samlade in vittnesmål, en som hanterade ansökningar om amnesti, och en som lade fram rekommendationer för ett gottgörelseprogram. Ett stort antal hearings genomfördes. Den slutliga rapporten kom 1998 och bestod av fem volymer. Sanningskommissionen TRC fick stor internationell uppmärksamhet och innebar trots motstånd och kritik en vändpunkt i Sydafrikas historia.

Kommission för historiskt klagörande i Guatemala

Efter inbördeskriget i Guatemala kom regeringen och de tidigare rebellerna överens om att etablera en kommission för dokumentation av övergreppen mot de mänskliga rättigheterna och våldshandlingar begångna 1962-1996. Kommissionen för historiskt klagörande (CEH) bestod av tre personer som startade sitt arbete 1997. Arbetet utfördes i flera faser med upp till 200 anställda och en budget på 11 miljoner dollar. 7338 vittnesmål samlades in från 2000 byar och samhällen, förutom tusentals tidigare dokumenterade vittnesbörd. CEH:s rapport släpptes i februari 1999 under en känslös ceremoni med tusentals närvarande. 93% av begångna våldshandlingar hade begåtts

av militären. Folkmord hade drabbat Maya-folket. Rapporten innehöll ett kapitel med rekommendationer som ännu inte genomförts i någon större utsträckning.

Läs mer: http://www.idea.int/publications/reconciliation/upload/reconciliation_chap08cs-safrica.pdf

Granskning av bortförda barn hos aboriginer i Australien

I Australien tillsattes 1995 en kommission som skulle granska tvångsomhändertagandet av aboriginernas barn. Den bestod av tretton personer, två män och elva kvinnor. 777 inlagor samlades in. Den första rapporten hette *Bringing them home* (1997) och följdes av ytterligare två rapporter. Officiella ursäkter framfördes, år 2008 även av Australiens premiärminister, men kraven på kompensation har hittills avfärdats.

Relationen mellan urfolk och nybyggare i Kanada

Kanadas regering inrättade 1991 en kommission som skulle undersöka förhållandet mellan urfolken och majoritetssamhället. Rapporten blev en omfattande redogörelse av relationen mellan urfolk och nybyggare under 500 år. Internatskolornas verksamhet fick särskild uppmärksamhet. Rapporten innehöll rekommendationer för försoning och upprättelse. Kanadas regering framförde officiellt en ursäkt 2008 vilken följdes av kompensatoriska åtgärder. Senare inrättades en sanningskommission för att dokumentera vittnesmål och informera allmänheten om internatskolornas systematiska övergrepp. Försonings- och upprättelseaktiviteter har ägt rum där kyrkliga organisationer, föreningar och samhällsinstitutioner har involverats.